

Oslo 7. juli 2023

Høring – forslag om endring i straffegjennomføringsloven og helse- og omsorgstjenesteloven (fellesskap, utelukkelse og tvangsmidler i fengsel)

For Fangers Pårørende (FFP) vil med dette gi en uttalelse til høringen av forslag til endringer i straffegjennomføringsloven med videre, omtalt i høringsnotat av 2. februar 2023.

FFP er en landsdekkende støtte- og interesseorganisasjon for pårørende til innsatte og pårørende til domfelte som gjennomfører straff i samfunnet. FFP synes det er viktig at departementet følger opp den alvorlige kritikken mot bruk av isolasjon i norske fengsler, og vi synes utkastet inneholder flere gode forslag som kan bidra til mindre isolasjon av innsatte. Vi vil imidlertid i vårt høringssvar begrense vår uttalelse til betydningen av familiekontakt når den innsatte er isolert, og konsekvenser for familien ved isolasjon og utelukkelse av innsatte.

Generell økning av kontaktmuligheter mellom innsatte og pårørende

For mange innsatte er den svært begrensede kontakten med familien noe av det som oppleves aller verst med å sitte i fengsel. Slik FFP ser det er kriminalomsorgen langt på overtid når det gjelder å øke kvotene for kontakt mellom innsatte og pårørende. Norge har svært restriktive kontaktmuligheter i forhold til mange andre land. En økning av besøkstiden, mer fleksible besøksmuligheter, en økning av telefontiden, mulighet til å ringe inn og ut på telefoner der kun godkjente nummer er lagt inn og mer bruk av videosamtaler ville kunne hatt en stor effekt for både innsatte og pårørendes situasjon. Økt familiekontakt under soningen vil kunne bidra til mindre frustrasjon og bedre psykisk helse hos innsatte, noe som vil kunne forebygge og forhindre situasjoner som kan føre til bruk av isolasjon og andre tvangsmidler i flere tilfeller, og det vil kunne bidra til å minske de negative konsekvensene for innsatte som blir isolert.

Pårørendekontakt under isolasjon

Departementet viser flere ganger i høringsnotatet til forskrift til straffegjennomføringsloven § 3-35 andre ledd, som sier at mulige negative virkninger av utelukkelsen skal så vidt mulig forebygges eller bøtes på, og til retningslinjer til straffegjennomføringsloven punkt 37.14 annet ledd, som sier at dette kan bety at innsatte får utvidet adgang til lufting, samvær med tilsatte, utvidet adgang til besøk fra venner og familie, utvidet adgang til fysisk aktivitet eller andre tiltak som kan forebygge skadevirkninger av å være utelukket fra fellesskapet.

FFP mener at dette er vagt og for lite forpliktende, og vår erfaring er at det å gi utvidet adgang til besøk i for liten grad benyttes. Også Sivilombudet viste til at disse tiltakene i liten grad ble benyttet i sin særskilte melding til Stortinget om isolasjon og mangel på menneskelig kontakt i norske fengsler.

FFP mener at når innsatte er isolert av ulike grunner skal det i alle tilfeller vurderes hvorvidt økt kontakt med familien kan avhjelpe situasjonen. Det bør i punkt 37.14 i retningslinjene fremheves at utvidet adgang til besøk fra venner og familie *skal* vurderes.

Også andre former for kontakt med familie og venner burde inkluderes i tiltak under isolasjon, som kontakt gjennom telefon og videosamtaler. Telefonsamtaler og videosamtaler kan selvfølgelig ikke erstatte fysiske besøk, men være et viktig supplement. I situasjoner der innsatte har et stort behov for familiekontakt, slik de gjerne har når de er isolert, burde

videosamtaler benyttes i mye større grad i kombinasjon med besøk. En økt bruk av telefon og videosamtaler ville vært en relativt enkel måte å øke isolertes kontakt med omgivelsene på, og ville for mange kunne bidratt til å bedre situasjonen. FFP mener at utvidet adgang til kontakt gjennom telefon og videosamtaler burde vært blant tiltakene som skal vurderes når innsatte er isolert, og at også dette bør inn i retningslinjene til straffegjennomføringsloven punkt 37.14.

Kontakt med familie under fullstendig isolasjon eller brev- og besøksforbud

Ved fullstendig isolasjon eller under brev- og besøksforbud har den innsatte i utgangspunktet ingen mulighet til kontakt med familien. For familiene kan dette bety månedvis uten noen form for kontakt. Dette gjelder også for kontakt med barn. Kun unntaksvis, dersom politiet har gitt særskilt tillatelse til det, kan pårørende få møte den innsatte, og da under overvåking av politiet.

FFP mener det i alt for liten grad gjøres individuelle vurderinger av mulighetene og behovene for kontakt under brev- og besøksforbud i forhold til etterforskningsmessige hensyn. Brev- og besøksforbud bør ikke automatisk innebære forbud mot kontakt med barn og annen nær familie. Muligheten for kontakt må vurderes i hvert enkelt tilfelle. Det er vanskelig å se at all familiekontakt, spesielt kontakt med barn, kommer i konflikt med etterforskningsmessige hensyn. Når etterforskningsmessige hensyn under brev- og besøksforbud ikke vurderes konkret opp mot barns beste og barns rett til kontakt med sine foreldre i de enkelte tilfellene, mener vi hensynet til barns beste og barns rett til kontakt brytes. Barns behov og rett til kontakt med sine foreldre etter barnekonvensjonen må følges, og det må foreligge spesiell begrunnelse dersom besøk av barn ikke gjennomføres. Om politiet er redd for at besøk av barn og annen familie kan skade etterforskningen, må dette vurderes svært nøye opp mot barnets/barnas og annen families rettigheter og behov. Besøk kan gjennomføres med tilsyn, og det må settes av ressurser hos politiet og i kriminalomsorgen slik at flere kan få besøke når den innsatte sitter i varetekt med restriksjoner. Dette vil også føre til mindre isolasjon for innsatte i en svært sårbar fase av straffegjennomføringen.

Europarådet kom i 2018 med anbefalinger om barn med foreldre i fengsel, som i art. 17 blant annet sier at barn normalt skal få besøke sin fengslede forelder *innen en uke* etter pågrepelse: “Children should normally be allowed to visit an imprisoned parent within a week following the parent’s detention, and on a regular and frequent basis, from then on»¹. Artikkel 9 slår fast at håndheving av begrensninger av kontakt med en fengslet forelder skal gjøres på en slik måte at barnets rett til å opprettholde kontakt med forelderen respekteres.

FFP vil i denne sammenheng vise til en kjennelse fra Den europeiske menneskerettighetsdomstolen (21. mars, *Deltuva v. Lithuania*), som sikrer et barns rett til regelmessig kontakt med en forelder i varetekt. Domstolen slår fast at mangel på kontakt i varetektstiden var brudd på EMK art. 8; retten til privatliv og familieliv. Domstolen refererer også til Europarådets anbefaling om barn med foreldre i fengsel CM/Rec(2018)5 som grunnlag for kjennelsen.

Isolasjon rammer også pårørende

Når et familiemedlem isoleres i fengsel rammer dette også familien i stor grad. Selv om utvidet adgang til besøk fra venner og familie kan være et tiltak overfor isolerte innsatte, opplever mange pårørende at de verken får snakke med eller treffe det isolerte familiemedlemmet. Dette gjelder spesielt under varetekt når det er ilagt restriksjoner. Mange bekymrer seg svært mye for den innsatte, og det oppleves som en stor belastning at de får lite

¹ Committee of Ministers, *Recommendation CM/REc (2018)5 of the Committee of Ministers to member States concerning children with imprisoned parents*. Se Art. 17.

eller ingen informasjon om hva som har skjedd og hvordan han eller hun har det. Å involvere pårørende i større grad når den innsatte er isolert vil derfor ikke bare være positivt overfor den innsatte, men også for pårørende. Se for øvrig FFPs kapittel *Pårørendes opplevelse når innsatte isoleres*, i boken *Isolasjon – et fengsel i fengselet*.²

Mer målrettet pårørendearbeid

FFP mener betydningen av det å involvere pårørende i større grad i kriminalomsorgen er sterkt undervurdert. Selv om tiltak rettet mot pårørende, og spesielt barns rett til kontakt med sine fengslede foreldre, har fått et økt fokus de siste årene, inkluderes pårørende fortsatt i liten grad i arbeidet med den innsatte. FFP mener en større involvering av pårørende i kriminalomsorgen vil kunne ha stor betydning for innsattes helse og livskvalitet. Dette gjelder både generelt overfor alle innsatte, men spesielt når innsatte er helt eller delvis isolert, eller når innsatte har psykiske helseutfordringer eller er suicidale.

FFP mener økt pårørendekontakt som tiltak under isolasjon bør inngå som en del av en helhetlig plan for involvering av pårørende i kriminalomsorgen. I denne sammenhengen er det naturlig å vise til utkast til *Kommunale helse- og omsorgstjenester for innsatte i fengsel*, som nylig har vært ute på høring. Flere av tiltakene rettet mot pårørende som foreslås utført av helseavdelingen går lenger enn involvering av pårørende i kriminalomsorgen generelt. På noen områder ville det vært naturlig at tiltakene som foreslås i veilederen heller hadde blitt gjennomført av kriminalomsorgen eller i et samarbeid mellom fengselet og helseavdelingen. Utkastet til ny veileder for fengselshelsetjenesten foreslår at det skal avklares hvem som er den innsattes pårørende og hvilken rolle de skal ha under soningen. Som et ledd i dette skal innsatte forespørres om de vil gi samtykke til at informasjon kan deles med pårørende. Veilederen sier også at den kommunale helsetjenesten skal involvere og tilby støtte til pårørende. Dette innebærer blant annet at pårørende kan ha dialog med helseavdelingen og at de for eksempel kan delta i ansvarsgruppemøter ol. når dette er et ønske både fra innsatte og pårørende.

Tilsvarende tiltak for å inkludere pårørende som de som foreslås i *Kommunale helse- og omsorgstjenester for innsatte i fengsel* burde også inntas i straffegjennomføringsloven. I tillegg bør det som tidligere nevnt framkomme at økt familiekontakt *skal* vurderes særskilt når innsatte er isolert. Dette vil være verdifulle bidrag for å minske skadevirkningene ved isolasjon, bidra til bedre helse for både innsatte og pårørende, og bidra til at pårørende i større grad vil kunne bidra som en ressurs overfor den innsatte, noe pårørende ofte gir uttrykk for at de ønsker. Det vil også sørge for en mer lik behandling av innsatte og pårørende, uavhengig om den innsatte er pasient ved helseavdelingen eller ikke.

Vi takker for muligheten til å komme med innspill til lovendingene

Med vennlig hilsen
For Fangers Pårørende (FFP)

Hanne Hamsund
daglig leder

Anne Berit Sandvik
seniorrådgiver

² *Isolasjon – et fengsel i fengselet*. Marte Rua og Peter Scharff smith (red.) Cappelen Dam, Oslo 2019